

POGOJI POŠTENEGA SOŽITJA MED SLOVENCIN in Italijani na Svobodnem ozemlju

Prebivalstvo našega ozemlja živi še vedno pod silnim vtisom, ki ga je izzval sporazum o Trstu v slehernem našem človeku. V slovenskih družinah in družbah ne govorijo skoro o drugem kot o tem, kakšna bo naša bodočnost.

Mnogi trde, da se bo po podpisu sporazuma položaj Slovencev kljub povratku Italije v bistvu — zboljšal. Pri tem se sklicujejo na nedvoumna določila narodnostnega statuta.

V njem — pravijo — je predvsem enkrat za vselej zjamčen obstoj slovenskega šolstva. Načrt italijanskih nacionalistov je bil jasen: z brezvestnim, do potankosti premišljenim socialnim pritiskom so hoteli naše družine tako ustrahovati, da bi »prostovoljno« vpisovale svoje otroke v laške šole. In priznati moramo, da so v tem že kar lepo uspevali.

Koliko slovenskih delavcev in nameščen-
cev je iz skrbi za vsakdanji kosček kruha že izročilo svojo deco v roke italijanskih potuj-
čevalcev! Le pogledjmo k Sv. Ivanu, v Rojan
in Barkovlje! Našli so se celo imoviti in ne-
odvisni trgovci, ki so iz strahopetnosti stori-
li isto. Nezaslišana sramota pa je, da je v ita-
lijanske šole vpisal svoje otroke tudi kak
slovenski — učitelj. Nepokvarjeno slovensko
ljudstvo take delavske družine pomiluje,
premožne in izobražene odpadnike pa iz dna
duše zaničuje in prezira. Ti se mu gabijo.

Pritisk nemoralnega italijanskega naciona-
lizma je segel letos že v naše vasi. Prvič se
je pojavil na Opčinah, Proseku in v Nabre-
žini. Račun raznarodovalcev je bil enosta-
ven: s takimi sredstvi bomo dosegli, da bo
število slovenskih učencev iz leta v leto pa-
dalo; zato bo treba najprej zmanjšati razre-
de, pozneje bomo ukinjali šole ter s časom
popolnoma uničili slovensko šolstvo. Na vr-
sto pride najprej Trst, nato podeželje. Ob-
lastniki bi si pri tem umivali roke in hinav-
sko tarnali: »Zelo nam je žal, toda vi vidite,
da ljudstvo samo ne mara slovenskih šol!«
Našo deželo so nameravali spremeniti v Be-
neško Slovenijo.

Sporazum o Trstu je njihove račune ko-
renito prekrizal. Narodnostnemu statutu je
dodan podroben seznam vseh obstoječih šol,
ki se jih nihče ne sme dotakniti. Brez odo-
brenja Jugoslavije nam niti enega otroškega
vrta ne morejo vzeti. Naše šole postanejo
brez ozira na število učencev stalne, učnemu
osebju so službe zagotovljene.

JUGOSLOVANSKO-ITALIJANSKA KOMISIJA

Kakor v šolstvu, tako so bile Slovincem
tudi na drugih področjih dane pravice, ki
jih doslej niso imeli. V vseh javnih uradih

se bodo smeli posluževati svojega jezika pis-
meno in ustno in vsi oblastniki — od naj-
nižjih do Bartolija in visokega komisarja —
so po zakonu dolžni odgovarjati v slovenšči-
ni. Slovincem je zagotovljen »pravičen« de-
lež v javnih službah, vrnjeni jim bodo neka-
teri narodni domovi, zjamčena enakoprav-
nost v gospodarskem življenju.

Da se bo sporazum resnično izvajal, za to
bo skrbel poseben odbor, sestavljen iz zastop-
nikov Italije in Jugoslavije, na katerega se
lahko obrne kdorkoli misli, da se mu godi
krivica. Nanj se lahko pritoži celo v prime-
ru, da ti je davkarja naložila pretežek in
krivičen davek.

Ta meddržavna stalna komisija je morda
najvažnejša pridobitev narodnih manjšin na
našem ozemlju. Z njo je vpeljan za določene
zadeve nekak kondominij Italije in Jugosla-
vije, ki naj prepreči samovoljno in nenadzi-
rano zatiranje obeh narodnih skupin. To je
novost, ki je južni Tirolci ne poznajo, če-
prav je njihov položaj v drugih stvareh mno-
go boljši od našega.

Pogodba daje torej Slovincem dovolj svo-
boščin, da bi lahko z zaupanjem gledali v
bodočnost: zjamčen jim je varen narodni
obstoj in razvoj.

TEŽKA DEDIŠČINA FAŠIZMA

Zakaj je naše ljudstvo kljub temu globo-
ko vznemirjeno in zaskrbljeno? Srečali smo
ženske, ki so nam s solzami v očeh pripove-

doval, da od žalosti niso mogle spati, ko so
zvedele za sporazum.

Ljudje trdijo, da ne verjamejo več nobe-
nim obljubam, ne zaupajo nobenim pisanim
pogodbam. Kaj so nam vse obljubljali jese-
ni 1918? Rekli so, da bomo v Italiji uživali
vse svoboščine demokracije in imeli še več
slovenskih šol kot v Avstriji. In kaj se je v
resnici zgodilo? Niti slovenskih priimkov
nam niso pustili! Dali so nam demokracijo
prav posebne vrste: naskakovali so naše ti-
skarne, požigali naše domove, pošiljali naše
ljudi v taborišča in ječe, jih metali iz služb
ter gnali z domače zemlje.

Odgovorni italijanski politiki se še danes
ne zavedajo, kaj je pomenil fašizem za naš
narod. Ta doba je bila zanj hujša, kakor so
bili časi turških vpadov. Vladajoči možje ne
smejo pozabiti, da je v naših krajih težko
najti družino, v kateri ne bi še vedno žgala
in skelela rana iz one dobe: temu so ubili
sina, onega pretepali in mučili, tretjemu u-
ničili eksistenco, drugi so se morali dolga le-
ta potepati po tujini. Koliko se jih je vrni-
lo bolnih iz taborišč ali se jih sploh ni vrni-
lo!

Kako je mogoče vse to pozabiti? V trenu-
tu, ko se Italija vrača v našo deželo, so vsi
ti žalostni spomini zaživeli z nezadržno moč-
jo v slovenskem ljudstvu.

Možje, ki prevzemajo v svoje roke upravo
našega področja, si morajo ta dejstva stalno
držati pred očmi, če hočejo pravilno in pra-
vično vladati Slovincem.

Velik čas je našel male ljudi

Te velikanske psihološke težave bi bile
danes znatno manjše, da je Krščanska demo-
kracija vodila v preteklih letih s Slovenci
politiko, ki odgovarja demokratičnim načelom
njenegega programa, ne pa da se je kosala
v slepem nacionalizmu s — fašisti.

Njena dolžnost je bila dokazati našemu
narodu z dejanji, da je fašizem za večne ča-
se pokopan in da je sedaj napočila doba za-
res pravičnih in krščanskih odnosov med tu-
živečimi narodi.

Sama od sebe bi bila morala popraviti
brez omahovanja težke krivice, storjene na-
šemu ljudstvu od fašistov: ne mi, temveč ona
bi bila morala zahtevati, da se takoj pre-
kliče vsa Slovence ponižujoča zakonodaja,
ona sama zahtevati, da se nam vrne uropano
premoženje ter prizna slovenščina za drugi
deželni jezik.

Tedaj bi bilo naše ljudstvo reklo: krivice,
ki smo jih pretrpeli, so bile delo fašizma in
ne Italije. Neizmerno bi bila pridobila na
vplivu in ugledu med Slovenci ravno tako

Krščanska demokracija kakor tudi sosedna
republika.

Toda usoda je hotela, da je velik čas našel
majhne ljudi. Pri nas so prišli na oblast raz-
ni Bartoliji in Palutani. V svojem strastnem
nacionalizmu so se kakor biki upirali, da bi
Slovenci postali enakopravni. Zapirali so
jim vrata do služb, odstranjevali iz naših va-
si slovenske napise in Bartoli je javno pri-
merjal naš jezik govoric afriških črncev
Mau-Mau!

Kako naj ljudstvo takim možem zaupa,
kako naj verjame, da bodo pošteno izvrševa-
li sporazum o Trstu!

NAČRTI NAŠIH NASPROTNIKOV

Pogodbe, ki je že sprejeta, seveda ne mo-
rejo razveljaviti. Zato pojdejo vsi njihovi
napori za tem, da ustvarijo v naših krajih
ozračje, v katerem se Slovinci sami ne bodo
hotel posluževati pravic, zjamčenih jim v
sporazumu.

(Nadaljevanje na 3. strani)

NOVICE Z VSEGA SVETA

RAZPRAVA V RIMSKEM PARLAMENTU

Italijanska poslanska zbornica je začela pretresati sporazum o Trstu. Najprej je govoril načelnik vlade Scelba, nato zunanji minister Martino. »Hoteli smo,« je rekel, »da se Trst vrne v Italijo, toda istočasno ustvariti pogoje za plodno sodelovanje med Italijo in Jugoslavijo.«

Opozoril je poslance na pomen posebnega narodnostnega statuta ter poudaril, da ga bo Italija vestno izvajala: »To je naša dolžnost, ker smo globoko prepričani, da morajo narodne manjšine biti zaščitene. Je pa tudi naša korist, zakaj le če statut mi sami zvesto spoštujemo, imamo pravico zahtevati, da ravnajo na isti način z Italijani v coni B.«

Ministrova misel je pravilna. Vsak udarec, ki ga bodo tržaški nacionalisti zadali Slovincem, bo padel obenem na njih brate v coni B.

Razprava v parlamentu se nadaljuje in bo trajala približno teden dni.

MENDES-FRANCE JE ZMAGAL

Francoski parlament je v torek odobril z veliko večino politiko, ki jo je vodil Mendès-France na zasedanju 9 držav v Londonu. Zanj je glasovalo 350 poslancev, proti 113. Glasovanja se jih je vzdržalo 152. Zbornica je pooblastila načelnika vlade, naj nadaljuje započeto delo.

Mendès-France je spet dokazal, da je spreten in sposoben državnik. Ko se med 20. in 22. tega meseca iznova sestane z zapadnjaki v Parizu, bo mali mož lahko govoril z neprimerno večjim ugledom in vplivom kakor doslej.

V Parizu mislijo vrniti Nemčiji popolno neodvisnost, ji dovoliti, da se oboroži, in sklepati bodo o njenem vstopu v Atlantsko zvezo. Postala bo popolnoma enakopraven zaveznik, kar je bistveni pogoj, da sodeluje pri obrambi zapada.

Razlike med zmagovalci in premaganci pogloma izginjajo.

ŠE MNOGO LET ZDRAVJA

Rimski list Il Mondo pošilja županu Bartoliju najboljše želje, da bi čimprej okreval in užival še dolga leta zdravje, toda »daleč od uprave nad mestom, kakor je Trst, ki je poklicano, da rešuje zelo resne politične, gospodarske in socialne naloge. Zdi se, da inž. Bartoli ni kos tem nalogam...«

Se popolnoma strinjamo.

KITAJCI V PORT ARTURJU

Med Sovjetsko zvezo in rdečo Kitajsko je bil te dni sklenjen važen dogovor. Rusi izroče Kitajcem važno pomorsko oporišče Port Artur, znano svetu od časov rusko-japonske vojne iz l. 1905. Obenem darujejo Kitajcem vse svoje deleže v skupnih rusko-kitajskih podjetjih. Njih vrednost znaša 150 milijard italijanskih lir.

To je velik uspeh kitajske diplomacije. Pri tem ne smemo seveda pozabiti, da šteje Kitajska 600 milijonov prebivalcev, to je trikrat več ko Rusija. Zato lahko zahteva, da ravna Kremelj z njo kot s popolnoma enakopravno državo.

KOSMATI STRIC

V Karavankah je carinik W. Koch doživel pred kratkim razburljiv dogodek. Ko je s tovarišem korakal skozi gozd, se je nenadoma vzdignila pred njima temna postava. Bil je velik medved z malimi ušesi. Pomočil je v zrak svoj šilast gobec, ju nepremično gledal in se mirno približal.

Brž ko je zaduhal nenavaden vonj po človeku, se je naglo obrnil in jo odkuril v temni les. Čeprav je neroden, se je premikal zelo spretno.

Pišejo, da je to edini rjavi medved v Avstriji.

DULLES O TRSTU

»Ko sem postal državni tajnik (zunanji minister),« je rekel Dulles pred dnevi v New Yorku, »sem si napravil seznam najvažnejših vprašanj, ki jih je treba rešiti v interesu miru in varnosti v svetu: Trst je bil v seznamu. Dolgo časa se je zdelo, da je vprašanje nerešljivo... Sedaj je odstranjen težak vzrok sporov, tako da vsa južna Evropa danes laže diha.«

Iz tega lahko spoznamo, kako je važno, da se sporazum o Trstu res spoštuje in pošteno izvaja.

DVE SMRTNI OBSODEI

Vojaško sodišče v Parizu je obsodilo bivšega Hitlerjevega policijskega generala Oberga in njegovega pomočnika polkovnika Knochena na smrt.

Oberg je med vojno ukazal postreliti 1000 talcev, zapreti 114 tisoč oseb in prepeljati 80 tisoč ljudi v nemška taborišča.

Ne more trditi, da »ni nič naredil«.

KRŠČANSKA RESNICOLJUBNOST

Italijanski zunanji minister Martino je v parlamentu dejal, da je 3500 prebivalcev, ki pridejo po sporazumu v cono B, v večini slovenske narodnosti.

Giornale di Trieste protestira: ni res, pravi, to so »naši ljudje«. Slovenci iz Plavij, Elerjev in drugih vasi, vzemite na znanje, da nite Slovenci, ampak čistokrvni Italijani! Paite, da ne pozabite!

Take laži se tiskajo v glasilu Kršč. demokracije!

NEPOBOLJŠLJIVE PIJANKE

Angleški učenjak John Compton je ravnokar izdal zanimivo knjigo o mravljah. Med njimi — piše Compton — so tudi take, ki se vdajajo pijanstvu. V svojih podzemskih bivališčih drže posebne vrste gosenic, iz katerih stiskajo sok, podoben alkoholu. Gosenicam dajejo v hrano celo svoje mladiče in jajčeca, samo da lahko zadovoljijo pijansko strast.

Enako kakor pri ljudeh. Koliko pijancev je že pognalo po grlu posestvo in uničilo zaradi pijače — svoje otroke!

AVSTRIJSKO MNENJE

Avstrijski podpredsednik vlade dr. Schaerf se je izrazil o rešitvi tržaškega vprašanja takole:

»S stališča Avstrije bi bilo uresničenje mirovne pogodbe najboljša rešitev, ker bi se bila ustanovila svobodna avtonomna država.

V dobi med dvema svetovnjima vojnama, ko je bil Trst del Italije, ta ni uporabljala luže tako, da bi bila kakor prej najugodnejše pristanišče za Avstrijo.«

RUSIJA ODOBRAVA SPORAZUM O TRSTU

Sovjetska zveza je uradno sporočila Združenim narodom, da jemlje na znanje dogovor, ki sta ga sklenili Italija in Jugoslavija v tržaškem vprašanju.

Višinski trdi v pismu, da se s sporazumom obnavljajo normanli odnosi med sosednjima državama ter se zmanjšuje napetost v tem delu Evrope.

Upanje mnogih politikov, da bo Sovjetska zveza protestirala pri Združenih narodih zoper delitev Svobodnega trž. ozemlja, je s tem šlo po vodi.

Izjava prihaja ravno v trenutku, ko razpravlja italijanski parlament o tržaškem sporazumu in se je Togliatti pripravljati, da dogovor ostro obsodi in odkloni. Sovjetska zveza je s svojim nastopom prevrgla politične načrte italijanskih komunistov. Radovedni smo, kaj bodo sedaj naredili.

Izjava je nov dokaz, da se odnosi med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo boljšajo. Saj je Kremelj z njo očitno podprl Tita.

ATOMSKE PEČI V ZASEBNE HIŠE

Na Angleškem je odbor strokovnjakov izdelal načrte za izdelavo posebnih atomskih peči, ki bi se uporabljale v gospodinjstvu. Peč je velika kakor navaden zaboj. Z njo bi družina lahko razsvetljevala in grela stanovanje in kuhala za dobo — 40 let.

Taka atomska naprava bi bila koristna zlasti v samotnih krajih, kjer ni elektrike. Drugo vprašanje pa je, ali se peč izplača. Danes bi bila gotovo silno draga, toda prišel bo čas, ko jo bo imela vsaka družina.

GLASBA V TOVARNAH

Delavci velepodjetij delajo na tako zvanem »tekočem traku«: izdelek se pomika na posebni pripravi do moča, ki mora na njem v natančno določenem času izvršiti predpisano opravilo. Delo je isto ves dan, vse tedne in mesece in ljudi silno naveliča. Nekateri od tega skoro zbolijo.

Da bi bilo delavcem lažje, so v ameriških in angleških tovarnah že pred leti vpeljali glasbo, ki spremlja delo. Isto so storili sedaj v enem torinskem in dveh milanskih podjetjih.

OGROMNO BOGASTVO

Jugoslavija spada med dežele, ki razpolaga s silnimi ležišči boksita, iz katerega se prideluje aluminij. Pred vojno so boksit izvažali, aluminij pa kupovali v tujini.

Sedaj ne bo več tako. Sredi Ptuiškega polja v Sloveniji so sezidali velikansko tovarno aluminija, v katero so doslej vložili 19 milijard dinarjev. V začetku tega meseca je nritekel iz peči prvi žareči aluminij. V kratkem bodo pridelovali do 30.000 ton dragocene kovine letno.

Lahki aluminij je neobhodno potreben za letala, a se dandanes uporablja tudi pri gradnji ladij in stavb. Iz njega delajo vodovodne in električne napeljave. Zato ga imenujejo »kovino bodočnosti«.

Kaj pomeni za gospodarstvo Jugoslavije, ni potrebno razlagati.

Pogoji poštenega sožitja med Slovenci in Italijani

Nadaljevanje s 1. strani

Ce bi Slovenci občevali še nadalje z uradi v italijansčini, ostane dvojezičnost na papirju. Ce si ne bodo upali govoriti na sodnji v svojem jeziku, ostane sodnja italijanska in na njej ne bodo potrebovali slovenskih sodnikov in uradnikov.

S šolami je stvar seveda mnogo težja. Njihov obstoj je v pogodbi zavarovan. Toda če bodo Slovenci kljub temu vpisovali svoje otroke v laške šole, se bodo slovenske s časom spraznile in prazne šole ne morejo za večne čase obstajati.

To je glavni in končni cilj bodoče politike italijanskega nacionalizma na Tržaškem.

Tega nasi nasprotniki prav nič ne skrivajo. Giornale di Trieste, glasilo Krščanske demokracije, je še nekaj dni pred objavo sporazuma napisal, da je asimilacija, to se pravi poitalijančenje tržaških Slovencev, prirodni pojav, ki ga ni mogoče preprečiti. Pred-

stavniki odvetniške zbornice Antonini je po podpisu sporazuma izjavil, da italijanski trst ne bo mogel prenesti nekaterih Slovencev ugodnih določb v pogodbi. »Naša naloga je, da jih *omitimo!*« — je zagrozil.

Kako muo znajo tržaški nacionalisti ravnati s Slovenci, so dokazali v teku četrstoletnja pod fašizmom. Po sporazumu skušajo znova uporabljati stara sredstva ustrahovanja svojih slovenskih sodržavljanov. Pri Sv. Ivanu so napadli slovensko gostilno, pri Sv. Ani razbili okna slovenskega otroškega vrta in »škvadre« njihovih razgrajacev so se že pojavile v Sv. Križu.

Toda gospodje pozabljajo, da so se časi korenito spremenili. V središču mesta, kjer so v večini, lahko razsajajo, če policija to prenaša. Zelo se pa motijo, ako menijo, da bodo lahko tudi na deželi in v okolici ne kaznovano izzivali. Kakor poznamo razmere, naše ljudstvo ne bo več tega vdano trpe-

BARTOLI LOVI KAČE

Tržaški župan je iz bolnišnice naznanil, kaj misli delati po prihodu Italije: »Potrebno bo razviti odločno in pogumno dejavnost, da bi v Trstu ne našle več prijetnega gnezda tiste politične in gospodarske kače, ki so do danes širile strup proti Italiji...«

Zares plemenito in pristno krščansko delo!

SE NI ŠE ZGODILO

Pri stavah v nogometnih tekmah preteklo nedelje je prvi dobitnik (13 točk) prejela le ena oseba, in sicer 243 milijonov lir.

Silni denar je prišel v žep bogatega kavararja iz Torina. Škoda, da ni dobiček osrečil revne družine.

Spominska plošča Sedeju

Preteklo nedeljo je bila v Cerknem velika slovesnost v spomin 100-letnice rojstva zadnjega ilirskega metropolita nadškofa dr. Sedeja.

Spominske slovesnosti se je udeležila izredno velika množica. Svečanost je vodil g. Premrl Janko, župnik v Sv. Luciji, ki je odkril spominsko ploščo na Sedejevi rojstni hiši. Zbrani množici je prvi govoril apostolski administrator dr. Miha Toroš. V govoru je zlasti poudaril neuklonljivi značaj velikega pokojnika in zgodovinski pomen njegovega velikega dela.

Za njim je g. Valentinčič, zastopnik okrajnega odbora, orisal nadškofovo socialno delo.

Slavnostni govornik pa je bil č. g. Kodrmač Alojzij, župnik v Volčah. Najprej je podal podroben življenjepis slavljenca in njegovo nenehno delo za Boga in narod. Orisal je velike bridkosti, ki jih je preživel veliki Slovenec skupno s svojim ljudstvom v begunstvu med prvo svetovno vojno; močno pa so zrahljali njegovo zdravje duhovni sunki, ki jih je preživel ob koncu življenja. Ko je nadškof dr. Sedej umrl, je goriško ljudstvo jokalo za svojim velikim sinom, očetom in dobrotnikom.

Zaključil je z vzklikom: »Slava mu danes in vedno!«

Temu vzkliku se pridružujemo iz polnega srca tudi zamejski Slovenci.

POTRESNI SUNKI V FURLANJI

Pretekli ponedeljek popoldne so v različnih krajih Furlanije čutili ljudje začetke potresa. Sunke so zaznali tudi v Trbižu in Trstu. Nesreče hvala Bogu ni bilo.

V Vidmu je počil zid neke hiše, v Tarčentu so bile poškodovane stavbe nekaterih šol in županstva. Nekje je padel s stropa lesteneec, v nekaj trgovinah se je zvalilo blago s polic in so se razbile šipe v izložbah.

Ljudje so ponekod bežali v strahu na ulice, drugod pa sunkov sploh niso občutili.

NALOGE NOVIH UPRAVNIKOV

V tedniku Tempo je Pier Angelo Soldini priobčil zanimiv članek. V njem trdi, da je ena najvažnejših nalog sedaj ta, kako pridobiti onih nad 30.000 volilcev, ki so doslej glasovali za Fronte dell'Indipendenza, Blocco Triestino in razne slovenske stranke. »Ti glasovi predstavljajo ključ k bodoči upravni usodi Trsta«.

Vidali dela baje že načrte, kako bi se z njimi povezal ter se polastil z njihovo pomočjo oblasti na občini. To je zelo resna nevarnost.

Druga nevarnost, pravi Soldini, pa je, kako zagotoviti delo onim 20.000 osebam, ki so bile v službi pri zaveznikih. Zdi se, da se je Rim obvezal poskrbeti ne le za civilno policijo, temveč za vse nameščence ZVU. To je važno, kajti v Trstu je že danes okoli 20 tisoč brezposelnih. Država bo morala vložiti velike kapitale v industrijo in poživiti pristanišče.

Tretja naloga se tiče slovenske manjšine. Paziti treba, da Italija ne pade v stare napake. Svojo nestrpnost s Slovenci je Trst že enkrat plačal s krvjo.

Kakor vidimo, se v Italiji čedalje bolj množijo glasovi, da je treba s Slovenci v bodoče pravično in človeško ravnati; le domačim nacionalističnim norcem to noče v glavo.

POHIŠTVO NI BILO KRIVO

Neapeljskemu steklarju Gennaru Eboliju je 23-letna žena Giuseppina sporočila, da ga namerava zapustiti. Mož se je silno razjezil, znesel vse pohištvo na cesto in ga zažgal. Le malo je manjkalo, da ni požar zajel sosednih hiš.

lo. Ce ga ne zaščiti oblast, se bo samo branilo.

SLOVENCIM NAJ STRNEJO SVOJE VRSTE

Nasilja, ki nam jih že delajo in obljublja jo za bodočnost, so uperjena proti vsem Slovincem brez ozira na njih politično mišljenje. Otroški vrtec pri Sv. Ani obiskujejo otroci staršev vseh slovenskih strank. Najosnovnejši čut samoohrane nalaga zrelemu narodu, da napade na svoj obstanek složno odbija. SKSZ je v resoluciji, ki smo jo zadnjič objavili, pozvala tržaške Slovence, naj »v tem zgodovinskem trenutku združijo vse sile v skupno obrambo svojih narodnih in socialnih pravic«.

Da se Slovenci vsaj v nekaterih važnih in temeljnih vprašanjih zedinijo in enotno nastopajo, je tem bolj nujno, ker se ni proti najnovejšim nasiljem dvignil iz vladajočih italijanskih krogov niti en glas protesta ali obžalovanja. Človek ima vtis, kakor da se ti krogi protislovenskih nasilij na tistem vsele.

Saj se z njimi samo krepi ozračje neznosnega socialnega pritiska, ki je desetletja dušilo Slovence naših krajev in mora brezpozojno ostati, ako naj laški nacionalizem kljub sporazumu uresniči svoje politične cilje na Tržaškem.

Naš cilj pa mora biti, da fašistični teror, še globoko ukoreninjen v kosteh našega tlačnega ljudstva, z združenimi močmi zlomimo in za vselej preženemo. Zato naj se Slovenci združijo in zedinijo! Taka je splošna volja ljudstva, ki je voditelji ne smejo prezirati.

NALOGA ITALIJANSKE VLADE

Položaj na našem ozemlju je, kakor vidimo, zelo zapleten in težaven. Na močeh, katerim se izroča uprava področja, leži težka odgovornost. Od njihove politike je odvisno, ali bosta vladala pri nas mir in zakon, ali se pa spremeni Trst v nevarno žarišče novih sporov med sosednima narodoma. Od te politike so odvisni bodoči odnosi med Italijo in Jugoslavijo in mir na Jadranu. Na rame njih bodočih upravnikov leži torej mednarodna odgovornost.

Ce naj Italija izpolni v Trstu pričakovanja Evrope in tudi Amerike, mora poskrbeti, da se dosedanja politika na našem področju prav do temeljev spremeni. Italijanski nacionalizem je zavzel pri nas naravnost bolestne oblike. Tako globoko se je zajedel v tukajšnje politične in cerkvene kroge, da se zdi kakor neozdravljiv rak. Njegovi predstavniki delajo vtis, kakor da so zgubili zdrav razsodek in ne vedo več, kaj govore in delajo. Postali so nesposobni razumeti, kaj učita Cerkev in krščanstvo o odnosih med ljudmi in narodi različnih jezikov.

Ako se kdo upira njih krivic, ga proglašajo takoj za sovražnika Italije in »titovca« in s tem je zanje zadeva opravljena. To je seveda kaj enostavno reševanje problema o krščanskem sožitju med narodi in pravičnih odnosih med sosedi.

Škoda, ki so jo prizadeli ti kristjani Italiji in vesoljnemu katolicizmu, je neprecenljiva. Krščanska demokracija Italije je v prvi vrsti poklicana, da naredi temu žalostnemu stanju korenit konec. S tem bo koristila nam, sebi, svoji domovini, katoliški Cerkvi in ideji miru v tem delu Evrope.

Dopisi v Tržaškega

OPČINE

Ko vstopiš v šolsko poslopje, da bi na ravnateljstvu slovenske osnovne šole uredil kako začeti, moraš tavati od vrat do vrat in če slučajno ne srečaš koga, ki bi ga vprašal, kje je ravnateljeva pisarna, si prisiljen trkati na lepo število vrat, preden prideš do pravih. Na pisarni ni namreč nobenega napisa. Nekoč je sicer na vratih pisalo »Didaktično ravnateljstvo«, a sedaj že dalj časa tega napisa ni več. Zakaj? Ne vemo!

In da bi videli, koliko iskanja, tavanja, povpraševanja in trkanja je bilo po naši šoli zlasti ob vpisovanju! Sem ter tja, gor in dol... Marsikatera mati, ki je prišla vpisat svojega otroka, je našla doma »žvacet« za- smojen; in to samo zato, ker je toliko časa iskala ravnateljevo pisarno!

Naj bo torej g. ravnatelj Sinigoj tako pri- jazen in postavi v občini blagor na svojo pi- sarno zopet napis z dvema kratkima besedi- cama: »Didaktično ravnateljstvo«.

Malo težje pa bo rešiti drugi problem, ki se tiče naše šole: pomanjkanje prostora. Šo- la je prenatrpana. Tako morajo n. pr. na slovenski strokovni šoli določene ure biti v istem prostoru otroci 2 različnih razredov, a profesor mora predavati le enim, medtem ko so drugi tisto uro nezaposleni. Če so to 10-letni fantje, si lahko predstavljate, kako so mirni in tihi! Oblastva bodo pač morala čimprej zgraditi novo šolsko poslopje. Dru- gega izhoda ni.

Po podpisu tržaškega sporazuma so se za- čeli z Opčini seliti Amerikanci. Zaradi tega bodo mnogi naši ljudje, ki so bili pri njih v službi, prišli ob zaslužek. Pa tudi peric je bilo mnogo. Prale in likale so ameriške uni- forme. Sedaj bo to delo zmanjkalo. Znatno škodo bodo občutili tudi številni bari, kjer so vojaki pustili marsikatero lirico.

Zato se Openci njihovega odhoda prav nič ne veselimo.

Vsaka stvar pa ima dobro in slabo stran. Tako upamo, da bo sedaj kdo izmed nas la- že prišel do stanovanja. Ne vemo, komu bo- do Amerikanci prepustili svoje vile, a v vsa- kem primeru bi morali imeti domačini pred- nost.

Se nekaj je, kar je na stvari dobrega: re- šeni bomo njihovih številnih »prijateljic«, kajti sedaj bo v naši vasi bolj malo zaslužka.

TREBČE

Ko smo pretekli teden po podpisu spora- zuma zvedeli, da so se pojavile v Sv. Križu in na Proseku skupine mlečnozobcev z raz- nimi vozili ter grozile našim ljudem, smo se tudi mi pripravili, da jih »dostojno« sprej- memo.

Naši fantje so skoro nestrpnost čakali, da se pojavijo, kajti bili so pripravljeni posvetiti jim. Mogoče pa so izzivalci zavohali slab zrak, zato so jo odkurili v svoje priljubljene tržaške brloge.

BANE

Po dolgih letih bomo imeli tu zopet svojo kapelo. To bo zlasti koristno pozimi, ker nam ne bo več treba hoditi v burji in mra- zu k maši na Opčine.

Preteklost banske kapele je zelo zaplete- na. Takoj po prvi svetovni vojni je neki nemški grof vilo, v kateri je bila kapelica,

prodal državi. Vili so nekaj prizidali in spre- menili v kasarno. Ker pa je baje stalo v kup- no-prodajni pogodbi, da mora kapelica še naprej obstajati, so jo obdržali in k maši so lahko hodili poleg vojaštva tudi domačini.

V zadnji vojni je bila kasarna uničena. Nemci so jo spremenili v skladišče; tako je ostalo tudi pod Amerikanci.

Sedaj pa so ti na prošnjo domačinov in župnije kapelico obnovili. Dela bodo kmalu končana.

GROPADA

Pretekli teden je izbruhnil požar v seni- ku Ivana Milkoviča iz Gropade. Plameni so uničili večje količino sena (cca 100 q). Stre- ha in pod senika sta bila tudi poškodovana. Ogenj se je začel širiti že na bližnjo hišo, ko so ga pogasili. Škoda je zelo velika: okoli 2 milijona lir. Prizadeti je bil proti požaru zavarovan.

ZGONIK

Mnogo se je že govorilo o potrebi po kme- tijski šoli oziroma tečaju v Zgoniku. Tu ima- mo samo osnovno šolo z 8 razredi. Prepri- čani smo, da bi našim potrebam mnogo bolj odgovarjala strokovna šola namesto 6., 7. in 8. razreda. Toda do danes so bile vse naše prošnje zaman.

Ker smo imeli do sedaj na Stoju samo eno kmetijsko šolo, in to v Plavljah, ki bodo po sporazumu pripadale jugoslovanski con, mi- slimo, da bi našo prošnjo lahko ugodno re- šili.

Igralska družina iz Zgonika in Koludrovi- ce priredi v nedeljo, 17. t. m., ob 15.30 v društveni dvorani v Gabrovcu Finžgarjevo dramo Veriga.

Vljudno vabimo vse, da se domače prire- ditve udeležijo!

GLASBENA MATICA V TRSTU

ustanavlja podružnico Glasbene šole v Nabrežini. Vpisovanje od 11. do 16. oktobra 1954 dnevno od 18. do 19. ure v Domu Prosvetnega društva »Igo Gruden«.

Poučevali bodo klavir, violino, harmoniko ter teorijo z mladinskim petjem.

Ravnateljstvo

ŽAVLJE

Zadnja številka časopisa »Vita nuova« nam odkriva, kako je z otroškim vrtem v Žavljah. Prinaša sliko lepega vrtea, omenja, da vrtec vodijo sestre kanosijanke iz Benetk, dalje, da je krasno stavbo postavila eno po- lovico tovarna Aquila, drugo pa tržaška ško- fija; iz dopisa tudi vzemo za nadaljnje načr- te okrog te edine katoliške ustanove v nasel- bini.

Do sem smo s poročilom vsi zadovoljni, toda kako, da »Vita nuova« nič ne pove, da se v otroškem vrtem v Žavljah poučuje samo v italijanskem jeziku in so tako praktično slovenski otroci izključeni? Če vprašate o tem odgovorne, vam rečejo: »Saj je vrtec za vse odprt, prav kakor kapela v zavodu! Vanj lahko pridejo tudi Slovenci«. Tak odgovor so sestre dajale vsem različnim slovenskim predstavnikom, ki so se zanimali za sloven- ske otroke. Sestre so se izgovarjale, da so po- slane od škofa, da nimajo slovenskih moči

in da je pač sedaj tako urejeno. Naši pred- stavniki so jim ponujali različno pomoč v poučevanju slovenskih otrok, a odgovor je bil, da v zavod drugih oseb ne sprejemajo v službo. Tako se je sredi nekoč popolnoma slovenskega naselja ustanovil otroški vrtec samo za Italijane, kar pomeni, da bo v bliž- nji bodočnosti konec slovenske osnovne šole v Žavljah.

Mi ne kličemo na odgovor ne sester ne A- quile! Ugotavljamo samo, da zaradi te nove izključno italijanske ustanove trpi vzgoja slovenske mladine. Za otroški vrtec je bilo leta 1951 zrelih vsaj 15 naših otrok; ti in mnogi njihovi nasledniki hodijo sedaj v ita- lijanski vrtec in seveda tudi v italijansko šo- lo. To je velika škoda, ki jo načrtno delajo Slovencem Italijani. Znano je, da je tržaška škofija dobila od ameriških katoličanov le- pe milijone za dozidavo vrtea v Žavljah. Če bi njihovo vodstvo vedelo za ta novi načrtni rododomor, ali bi podprlo tako delo?

Samo zaradi tega italijanskega vrtea bo imela po sporazumu jugoslovansko-italijan- ska komisija prve težave z našo šolo v Žav- ljah, ker jo bo morala zastran pomanjkanja slovenskih šolarjev zapreti. Krivdo za to no- sijo vsi, ki so novi vrtec v Žavljah ustanovili in mnoge naše prošnje zavrgli. Mislimo, da ima prvo odgovornost tržaška škofija, ki bi morala bolj pravično deliti darove ameriških katoličanov. Kljub triletni zamudi bi se mo- rali vsi zavedni Slovenci, vse organizacije za- vzeti za slovenski vrtec v Žavljah, sicer zgu- bimo še šolo.

DOLINA

Kot vse tržaške Slovence, tako je tudi nas vest o delitvi Stoja zelo prizadela. Italijane prav dobro poznamo in le težko si moremo predstavljati, da bo njihovo ravnanje z na- mi pošteno. Prav dobro se zavedamo, da se bomo morali z vsemi silami boriti za spošto- vanje določil londonskega sporazuma, ki nam daje točno določene pravice. Dolinčani smo zavedni Slovenci in taki hočemo tudi ostati.

Zato nas je močno razjezilo ravnanje dveh gospodov, na žalost sinov slovenskih staršev, ki sta od našega župana zahtevala, naj obesi na občinsko hišo italijansko zastavo. Tej za- htevi dveh »čistokrvnih Italijanov« se je g. župan upravičeno uprl. Lepa bi bila, da bi mu podrejeni uradniki ukazovali!

Hvala Bogu, drugih takih navdušenih »tri- koloristov« med nami ni in jih tudi nikdar ne bo, razen če jih bodo uvažali. Nam sta dva domača že v preveliko sramoto!

Za ravnatelja naše strokovne šole je bil le- tos imenovan prof. Zobeč Boris, doma iz Bo- ljunca. To nas je zelo razveselilo. Novi rav- natelj pozna kot ožji rojak dobro tukajšnje razmere in bo zato gotovo z uspehom vzga- jal našo mladino. To mu tudi iz srca želimo!

TRST-SV. ALOJZIJ

Pri Sv. Alojziju so pred nedavnim ustano- vili samostojno župnijo. Zdi se, da so pri tem pozabili, da prebivamo tu tudi Sloven- ci. Če se hočemo v svojem jeziku spovedati, se ne moremo. Da se očistiš svojih grehov, se moraš naučiti italijanščine. Upajmo, da se bomo vsaj s sv. Petrom mogli pogovoriti po domače.

Jugoslovanski diplomati so pozabili zahte- vati dvojezičnost v tržaških cerkvah. Morda bi njim kot komunistom prošnjo prej usli- šali kot nam, tržaškim slovenskim vernikom!

Dopisi s Tržaškega

BOLJUNEC

Poleg mnogih skrbi imamo letos še eno, ki se tiče vzgoje naših otrok. Višja šolska uprava je združila 2. in 3. razred ter imenovala za oba samo eno učno moč, čeprav ima 2. razred 11, tretji pa 14 učencev.

Ne vemo, kaj o tem pravi zakon; gotovo pa je, da je pouk zaradi tega zelo otežkočen, saj mora učitelj istočasno učiti snov, ki je v dveh razredih različna. Mislimo, da število učencev ni tako nizko in da bi šolska oblast morala imenovati še enega učitelja.

Še nekaj je v naši šoli, kar je gotovo neprimerno in vzgoji škodljivo: šolska oprema. Klopji izgledajo, kot da so iz predpotopne dobe, majave, umazane, prava stara šara. Naj občina ne štedi tam, kjer bi najmanj smela! Skrb za vzgojo naših malih bi ji morala biti na prvem mestu!

PLAVJE-ŠKOFIJE

Del bivše cone A Stoja, ki pride pod Jugoslavijo, ni ravno velik. Obsega nekaj več ko 11 kv. km. Njegovi prebivalci so v veliki večini Slovenci, ponekod so pa že nekoliko po-

italijančeni, predvsem zaradi šovinističnega vpliva, ki je prihajal v letih pred prvo in drugo svetovno vojno iz Kopra. Tu pa tam so naseljene tudi italijanske družine.

Prebivalce lahko delimo po poklicu na tri skupine, in sicer v kmete, obrtnike in delavce. S kmetijstvom se predvsem bavijo v Plavjah, pa tudi na Škofijah, pri Elerjih, v Sodnikih, Hrvatinih in Božičih. Obrtniki so pomešani povsod. V glavnem gre za trgovce, gostilničarje, čevljarje in ribiče.

Delavcev je največ v Škofijah, pa tudi v ostalih predelih miljskih hribov. Zelo malo jih je v Plavjah.

Kako pričakujejo ti ljudje prihod Jugoslavije?

Slovenski kmetje ostanejo doma. Nihče izmed njih ne misli na izselitev. Nekoliko so v skrbeh zaradi bodoče prodaje pridelkov. Do sedaj so vse vozili v Trst. Žele, da bi tako bilo tudi v bodoče. To velja predvsem za kmete na Plavjah, pri Elerjih in tudi na Škofijah. Nekoliko drugače je v Hrvatinih, Božičih, pri Sv. Bridi, kjer so slovenski kmetje manj zavedni ali pa nezavedni. Tu mislijo v precejšnjem številu zapustiti rodno grudo.

Med obrtniki zapuščajo domačije v glavnem trgovci in gostilničarji. Imajo denar in si mislijo ustvariti obrate drugje. Nekateri gredo kar do Padove. Med njimi ni zavednih Slovencev; nekateri pa so Italijani po rodu. Zavedni slovenski trgovci ostanejo na mestu in nimajo strahu pred bodočnostjo.

Položaj delavcev je drugačen. Vsi delajo v čistilnicah za olje »Aquila«, v ladjedelnicah sv. Marka, sv. Andreja in Felzegy. Le nekaj jih dela v Trstu. Ako izostanejo od dela pet dni, zgubijo službo. Morajo se torej hočeš ali nočeš izseliti. Tudi če bi ostali doma, bi ne mogli dobiti istega dela v coni B, ker so specializirani delavci in Jugoslavija nima v bližini takih tovarn. Morali bi na Reko, v Pulj ali v druge kraje.

V londonskem sporazumu niso pomislili na ta problem. Dovolj bi bilo, da bi bila v sporazumu točka, ki bi določala, da smejo delavci teh področij na delo v Trst. Tedaj bi skoraj vsi ostali doma. Podoben sporazum so sklenili za delavce iz Loga pod Mangartom. Vsi ti imajo pravico hoditi na delo v rabeljski rudnik čez državno mejo.

Pričakujemo, da bosta Italija in Jugoslavija dosegli sličen sporazum tudi za te kraje. Tako se bo marsikdo vrnil v domači kraj.

Dopisi iz Goriške

PREFEKT PALAMARA V GORICI

Več dni se je mudil v Gorici bivši prefekt Palamara. Bil je gost goriškega prefekta De Zerbijsa. Sprejemal je dan za dnem razne zastopnike iz Trsta. Upravo Trsta prevzame po preteku enega meseca od podpisa tržaškega sporazuma. Med drugimi je sprejel tudi tržaškega podžupana inž. Visintina in političnega svetovalca Fracassija. V nedeljo je imel tudi tiskovno konferenco z deseterico tržaških in goriških časnikarjev. »Predvsem vam hočem povedati, da vam ne morem nič povedati.« In v resnici ni povedal nič pomembnega.

Goriški Slovenci nimamo prefekta Palamara v dobrem spominu, predvsem zaradi tega, ker je predlagal vladi v Rimu, naj odstrani otroke optantov iz slovenskih šol, in s tem našo šolo težko oškodoval. Zato se bojimo, da ni pravi mož, ki bi resnično razumel težnje in dušo tržaških Slovencev.

Verujemo sicer v napredek posameznika, narodov in držav. Vsak lahko zraste v pameti in tudi v dobroti, zlasti še iz izkustva. Če se ni prefekt Palamara nič spremenil po odhodu iz Gorice, moramo trditi, da ni primeren mož, da bi mogel izvesti sporazum med Italijo in Jugoslavijo. Zelimo pa, da se je spremenil, kar bi bilo v korist obema državama. V prvi vrsti mu svetujemo, naj popravi veliko krivico, ki nam jo je storil glede optantov, in naj izposluje pri prosvetnem ministru v Rimu, da ponovno odredi vpis otrok optantov v slovenske šole. Ukrep je bil popolnoma protizakonit in protiustaven. Če je še kaj pravice na svetu, se bo morala ta krivica prej ali slej popraviti.

IZ GORICE

Čujemo, da se je ministristvo za javna dela v zadnjem času spomnilo tudi Pevme in določilo državni prispevek 1.628.460 lir za drevesnico. Pri tem delu bo zaposleno 15 delavcev 153 dni.

V Pevmi je še veliko drugih potreb, posebno kričijo po temeljiti popravili naše stranske ceste. Glavna je do spomenika asfaltirana.

V prvi vrsti pozivamo goriško županstvo, ki je dolžno skrbeti tudi za ljudske potrebe slovenskih državljanov, naj stori čimprej vse potrebno, da dobi za naše Oslavje primeren državni prispevek za vodovod. Na potrebo Števerjana, Oslavja in Vrha po vodovodu opozarjamo zlasti še prefekturo. Upamo, da bo odslej posvečala več skrbi ljudskim potrebam slovenskih občin; če to stori, jo bomo v javnosti pohvalili, čeprav bo storila le svojo dolžnost. Do danes našega priznanja ne zasluži, še manj pohvale. Prav nasprotno! Tega ne ugotavljamo le mi, pač pa je to moško ugotovil tudi poslanec Baresi, če ne neposredno, vsaj posredno, ko je pozval vse merodajne skrbnike javnih interesov, naj si pridobijo z dejanji srca slovenskih kmetov, delavcev in obrtnikov. Pri tem mu niti preveč ne zamerimo, da je nekoliko švrknil po predstavnikih slovenskega naroda v Italiji.

Z VRHA

Zelo smo bili veseli vesti, da je ministristvo za javna dela določilo državni prispevek 2.541.584 lir za občino Sovodnje, da lahko ustanovi delovišče, pri katerem bo zaposleno 330 delavcev-vajencev 102 dneva. Delovišče bo popravilo cesto od rubijske graščine na naš ljubki Vrh do spomenika na Sv. Mihaelu.

Od vseh naših želja, ki smo jih sporočili javnosti po našem Novem listu, se nam bo vsaj ena izpolnila. Upamo pa, da pridejo tudi druge na vrsto. Ko se to zgodi, bomo takoj zatrobili v svet in radi priznali, da upoštevajo oblastva tudi slovenske ljudske interese. Doslej se ni na naš Vrh nihče spomnil. Ob tej priliki pozivamo občinsko upravo, naj napravi čimprej potrebne korake na prefekturi in tehničnem uradu (genio civile), da

dobi naš zanemarjeni Vrh svoj prepotrebni vodovod.

IZ ŠTEVERJANA

Zvedeli smo, da se je ministristvo za javna dela spomnilo pri ustanovitvi delovišča (cantieri scuola) tudi naše občine. Za Števerjan je ministristvo namenilo 682.456 lir; na cestah bo zaposlenih deset delavcev skozi 76 dni.

Nakazana vsota ni sicer velika, a tudi drobtinica v gospodarski bedi zaleže. Mnogo bolj bi bili zadovoljni, če bi se vlada potrudila, da bi se Števerjancem zgradil prepotrebni vodovod, ki je za nas prvo življenjsko vprašanje; saj moramo piti tako vodo, ki se je brani celo živina. Zato se mi Števerjanci ne bomo mogli več pomiriti, dokler nam poklicana državna in deželna oblastva ne zgradijo zaželenega vodovoda. Odkar imajo vodovod naši bratje v Jugoslaviji, v katerega je država vložila zares ogromno vsoto, je zgradnja našega vodovoda znatno olajšana in ni več težka; le nekaj dobre volje in pravega razumevanja za slovenske ljudske potrebe je treba in naša želja se lahko takoj uresniči.

Že dolgo pa nas ni nič tako razburilo kakor vest, da je trgovsko združenje določilo prav nizko ceno za tropine, ki jih moramo oddati najkasneje do 30. novembra 1954. Cena je tako nesramno nizka, da pomeni pravi rop ljudskega premoženja; saj znaša le 600 lir za stot. Če pomislimo, da se izdela lahko iz vsakega stota tropin 5 do 10 litrov žganja, ki se proda za 3 do 6 tisoč lir, vidimo, kakšne dobičke imajo žganjarne. Ne moremo razumeti, kako je sploh mogoče, da gledajo državna oblastva na vse to tako brezbrizno. In to v dobi, o kateri se dnevno govori, da je socialna! Kako morejo dopuščati, da trgovsko združenje samovoljno določa cene za tropine, ki so last kmetov in plod njihovih žuljev ter njihovih skrivljenih hrbtov? Števerjan pridelava v normalni letini nekaj nad 5000 hl vina in ostanejo mu stotisoči stotov odpadkov raznega sadja, iz katerih se lahko

(Nadaljevanje na 6. strani)

Dopisi iz Goriške

(Nadaljevanje s 5. strani)

pridelala se boljše žganje kot iz tropin. Tako lahko izračunamo, da gredo po krivici v žep mestnih industrialcev milijoni in milijoni kmečkega podeželskega premoženja. Za tropine bo dobil Steverjan letos le do 300.000 lir, zaslužil bi pa lahko nad 35 milijonov, le če bi država uvedla prosto žganjekuho. Le prosta žganjekuha daje kmetu primerne dohodke in večja njegovo davčno sposobnost. Zato odgovarja tudi interesom države in občine. V pokrajinski avtonomiji bi bila takoj uvedena prosta žganjekuha. Saj jo predvideva že ustava.

Letošnja trgategv bo pri nas zelo slaba. V južnozahodnem delu Steverjana, v Jazbinah in Valerišču je toča skoro vse pobila. Le en primer: kolon mesarja Barnabe v Valerišču je lani pridelal 100 hl vina, letos pa največ 7 hl. V drugem delu Steverjana pa bo za 50 % manjša od lanske.

IZ DOLENJEGA

Naša zapadna Brda so zelo zanemarjena. Le redko se nas kdo spomni. Naše ceste so zelo potrebne popravila. Zapuščen je zlasti Mirnik.

Zato smo se kar začudili, ko smo čuli, da se je tudi nas spomnilo ministrstvo za javna dela, ki nam hoče urediti cesto iz Dolenjega v Mirnik. Pri delu bo zaposlenih 10 delavcev 76 dni in poprava ceste bo stala 682.456 lir.

IZ DOBERDOBA

Na zadnji seji konec septembra je naš občinski svet razpravljal zlasti o vzdrževanju vodovoda. Občinski tajnik je predlagal, da se dvigne vodarina na 740 lir letno na osebo in 900 lir na vsako glavo živine. Predlog je utemeljeval s potrebo nujnih poprav pri vodovodu. Treba bi bilo poglobiti pri vodovodu jarke. Razume se, da ni mogoče izvesti vseh potrebnih poprav z vodarino, ker so zanje potrebni precejšnji milijoni. Večje poprave je mogoče izvesti le z državno pomočjo. Zanj je zato treba čimprej zaprositi in upamo, da nam državna uprava to pot ne bo odrekla pomoči za obnovo vodovoda.

V italijanske kroge in zlasti še v kroge merodajnih oblasti že vztrajno prodira prepričanje, da so doslej popolnoma prezirali ljudske potrebe in interese slovenskega goriškega Krasa ter sploh slovenskih občin.

Ko bodo orožniki spraznili prostore otroškega vrta, bo potrebna vsota 2 in pol milijonov, h kateri mora prispevati tudi država. Nadalje je občinski svet razpravljal o nakupu zemljišča za novo ljudsko šolo v Jamljah. Zemljišče mislijo kupiti v bližini cerkve, kjer je zares primeren prostor za to kulturno stavbo. Država je že obljubila 15 milijonov lir za jameljsko novo šolo, kar smo svoj čas v Novem listu že sporočili.

Danes dajemo javnosti še to veselo vest, da je naši občini določilo ministrstvo javnih del državni prispevek 1.896.392 lir za delovišče. Vsota se bo uporabila za pogodnovalno središče v Bonetih in popravo ceste proti jezeru ter drugih občinskih poti; pri delu bo zaposlenih 30 delavcev 76 dni. Nekaj zaslužka bo pa le!

**Ali si že poravnal
natočnino?**

Beneška Slovenija - Kanalska dolina

PODBONESEC

Strahovito neurje, ki je divjalo konec septembra, je povzročilo našim ljudem neprecenljivo škodo. Voda je tako močno razrila ceste, da so popolnoma neuporabne. Neprehodni sta predvsem cesti v Ronco in iz Terčeta v Podbonesec. V tamkajšnji občini smo našli kar 40 plazov. Ker je Nadiža tako narasla, da so njene vode odnesle most, ki služi vsem vsem desnega brega, so sedaj ti prebivalci odrezani od sedeža občine in od ceste, ki vodi v Čedad.

Ako hoče kdo iz Podbonesca na občinski urad, na pošto ali k zdravniku, mora preplavati Nadižo ali pa prekoračiti tračnice železnice, kar je zelo nevarno. Sicer stoji med Podvarcem in Logom železniški most, toda že pet let čakamo, da ga dokončajo. Tu so se pripetile že mnoge nesreče. Pred nekaj dnevi je šla čez nevarni prelaz 8-letna Janina Jurčič. Zgubila je ravnotežje in padla v deset metrov globoko Nadižo. Kolika sreča, da je padla v vodo in ne na kako skalo! Vaščani so vse to videli in jo pravočasno rešili. Ker pa je bila močno pobita, so jo takoj odpeljali v bolnišnico.

Gospodje iz Vidma so bili že večkrat v teh krajih in vso škodo tudi precenili, a do danes niso nič pametnega in koristnega ukrenili. Gospodje najbrž mislijo, da lahko čakamo do prihodnjega neurja, saj Podbonesec ni v Kalabriji! Naši ljudje pa mislijo drugače in čakajo od povsod hitre pomoči.

ŽABNICE

Ker smo sklenili, da si tudi mi postavimo lastno mlekarino, smo kupili poslopje, ki pa ga bomo morali še predelati, da bo bolj ustrežalo svojim nalogam. Prostore za pridelavo sira in masla že urejamo. Te bomo uporabljali že to zimo.

Upamo, da bodo Žabničani spet dobili zaupanje v zadružno mlekarstvo. To zaupanje so svoj čas zelo omajale nam sovražne razmere in nevesele vodstvo. A ta neuspeh nam bodi le v dragocen nauk za bodočnost. upanje v zadružno mlekarstvo. To zaupanje za naše mlekarstvo rešitev v zdravem združništvu.

Vzradostili smo se, ko so predpreteklo nedeljo v cerkvi prvič po dolgem času zopet oklicali dva domačina, kar se pri nas zelo redko zgodi. Ženin je g. Oitzinger, nevesta pa gđe. Ana Errat. Vsa vas jima pri tem kliče: »Obilo sreče in božjega blagoslova na novi življenjski poti!« Saj je leu zakon jamstvo ohranitve domačega rodu.

Zaradi pomanjkanja javnih služb za domačine je sicer marsikomu skoraj nemogoče misliti na zakon, toda v naši vasi je tudi mnogo takih, ki jim manjka za ta korak le mladeniška korajža. To pa ni prav. Komur gospodarske razmere zakon omogočajo, se pred tem korakom ne sme ustrašiti.

Kot kaže, bodo v najkrajšem času ponovno vrgli čez »kancel« (prižnico) še par domačinov.

Spomini iz starega Trsta

Škoda bi bilo, če bi se ta zgodovinska redkost izgubila.

Cepprav torej pobožen ud — v resnici je bil svobodomislec — je l. 1789 odpravil tudi tržaško škofijo. Ukinil je tudi goriško in je sedež obeh prenesel v malo mesto Gradiško. Tam ni škof Guzaghi našel niti primerne prostora za dvorec. Zato je ostal v Trstu, dokler ni eno leto po Jožefovi smrti bila tržaška škofija spet obnovljena. Takrat — cesar je bil Leopold II. — je nehala tudi centralizacija. Obnovili so spet »Svet patricijev«. Oblasti pa je imel malo. Odločal je nemški guverner, ki je dobival ukaze z Dunaja.

Jožef II. je res skrbel za gospodarski razvoj Trsta. Pomagal mu je sposobni grof Zinzendorf. V Trstu so nameravali napraviti skladišče za žito, ki bi ga potem izvažali. Zato je baron Fries naredil načrt za že omenjeni kanal do Dunaja. Takrat je bila speljana tudi cesta čez Opčine. L. 1784 je odplula prva ladja v Filadelfijo. Mnogi trgovci so se priselili v Trst in odprli nove trgovske hiše. Privabila jih je posebna pogodba, ki jo je cesar sklenil s turškim sultanom. Sklenili so, da morski roparji ne bodo napadali tržaških ladij, ki bodo pristajale v Efezu in v Maroku. L. 1780 je bogati Rothschild poslal enega izmed svojih sinov v Trst. Začel je koptati premog v Vremskem Britofu. Podjetni Chiozza je ustanovil tovarno mila, ki je zaslovela po vsej južni Evropi. Blizu Vižinade so začeli nabirati rdečo prst, iz katere so žgali lončeno posodo. Neki Suzzi in Vizič sta pa imela tovarno barv za ladje.

V Jožefovih časih je postalo precej donos-

no tudi ribištvo. V Trstu so bile tri ribiške tvrdke, ki so začele ribe soliti. Eno izmed teh je imel Kokoravec, najbrž doma iz Istre.

Kako je bilo cesarju pri srcu, da se trgovina v Trstu razvije in seveda davki pomnožijo, so dokazali njegovi trije obiski. Svečanosti ni bilo. Cesar je pri drugem uradnem obisku l. 1784, ko se je vračal iz Italije, stanoval v hotelu »Locanda grande«. Sam je hodil po mestu in si zapisoval potrebe. Vsakdo je tudi prosto smel k njemu na sprejem. Samo zadnji dan bivanja v Trstu je šel v maršalski uniformi v »casino«, kjer se je zbirala bogata trgovska družba. Hodil je od mize do mize in poljubljaj damam roke; posebno pa je spraševal trgovce o njih potrebah. Ni bilo več strogih predpisov kot pri prejšnjih vladarskih obiskih. Prosvetljena doba je imela drugačnega duha. Družbene razlike so propadale, prihajali so novi časi, ki so oznanjali enakost vseh. Prinesli so mnogo sprememb tudi v Trst.

XVII

Preden se poslovimo od Trsta v 16. in 17. stoletju, vas bo prav gotovo zanimalo ne samo, kakšne so bile politične in zgodovinske homatije, ampak tudi, kako je teklo

DRUŽABNO ŽIVLJENJE

Preprosto ljudstvo se je izživljalo v delu in pouličnem veselju, kot smo ga že opisali: procesije, semni in plesi, mostroni v Zaveljski dragi pod Koromačevcem, igranje z biki in podobno. Obrtniki so se združevali v cehovske bratovščine ali »fradai« (iz fraternitas — bratovščina).

(Nadaljevanje v prihodnji številki)

IZ KULTURNEGA ŽIVLJENJA

Simon Gregorčič - Goriški slavček

Ni slovenskega umetnika, čigar pesmi bi bile tako znane med našimi ljudmi, kot je »Goriški slavček« — Simon Gregorčič. Postal je pravi ljudski pevec — v najvišjem smislu besede — pevec svojega rodu. Beseda mu je tekla živo, lahkotno, pojoče, kot se glasi večna melodija soških va'ov. In njegova pesem je pečna, kot je pevno vse, kar je poglajlo življenje v naročju ljudstva. Misel Gregorčičeve pesmi pa je pri vsem tem preprosta, čisto preprosta in občečloveška, kar je utrlj njegovim verzom pot v srca vseh naših ljudi.

Vrednost vseh pravih dragotin spoznavamo šele tedaj, ko jih nimamo, ko smo ob nje. Otrok zna ceniti mater, ko jo zgubi. Dragocenost Gregorčičeve pesmi bi se nam morda najlepše razodela ob misli, kaj in kako bi bilo, če bi Slovenci Gregorčiča nikoli ne imeli. Imeli bi veliko praznino v našem slovstvu, največjo praznino pa bi občutili mi Primorci sami, ki nam je bil Gregorčič prvi glasnik v pesmi in čigar pesem globlje in krepkeje živi v nas kot v katerem koli drugem Slovencu.

STODESETLETNICA ROJSTVA

Dne 15. oktobra praznujemo 110-letnico Gregorčičevega rojstva. Ni to kak »okrogel« jubilej — kot pravimo — ki bi ga proslavljali s prireditvami. A kljub temu je vreden, da se spomnimo nanj. Spominja nas namreč pesnika, katerega pesem prevzema v času, ki ga nastopamo, ono vzvišeno poslanstvo, katerega je opravljal vse do konca druge svetovne vojne, ko se je zdela, da je svoj rod ob soči in Jadranu privedla v naročje domovine. Odslej dalje bo pesem »Goriškega slavčka« zopet prinašala tolažbo razočaranim in trpečim ter oznanjala blagovest v prihodnost hrepenčim — tako kot nekoč.

Simon Gregorčič se je rodil istega leta kot Jurčič, v Vrsnem pri Kobaridu, 15. oktobra 1844. Studiral je v goriški gimnaziji in se že tam navdušil za narodno pesem. Ta ga je kasneje vodila pri umetniškem snovanju. Studiral je bogoslovje in že kot bogoslovec objavil nekatere najlepše svoje pesmi. Po novi maši je dobil prvo kaplansko službo v Kobaridu. Tu je ostal pet let in ta so bila najlepša v njegovem življenju. In najplodnejša, kajti v Kobaridu je Gregorčič pesniško dozorel. Od tam so njegove najboljše pesmi.

Iz Kobarida so ga premestili v Rihemberk na Vipavsko. Tu se ni mogel vziveti in hrepenel je po svojem planinskem svetu tako, da je celo zbolel. Stopil je v pokoj in živel nekoliko v Gorici, nekoliko pri prijateljih drugod. Bolezen pa mu je pospešila izdajo pesmi. O veliki noči leta 1882 so izšle njegove »Poezije«, ki jih je Levce pozdravil kot »zlato knjigo«. Bil je to višek Gregorčičevega dela, ki mu je prinesel v široki javnosti največje priznanje, a pri nekaterih kritikih tudi trde in krivične sodbe.

Potem je še pisal, še trikrat izdal »Poezije« I., II. in III. zvezek; po smrti leta 1908 pa je Ksaver Meško izdal še IV. zvezek Gregorčičevih »Poezij«, s katerim je bilo zaključeno njegovo pesniško delo. Vsega skupaj je napisal okrog 270 pesmi.

KAKŠNA JE NJEGOVA PESEM?

Noben slovenski pesnik ni tako globoko prodril v ljudstvo kakor Gregorčič, nobeden ni znal zapeti tako, da bi ga z istim užitkom bral izobraženec kot

preprost človek. Prišel je pesniti z rodoljubnimi pesmimi, kakršne so tedaj pisali mnogi navdušeni mladi pevci. Toda njegova rodoljubna pesem je preživela vse. Še danes je sodobna, živa, udarna in opravlja svoje poslanstvo. Le z Jenkovo bi se lahko merila in prav z njegovo je najboljša slovenska rodoljubna pesem. »V pepelnici noči« je taka, »Soči«, »Naš čolnec otmimo«, »Na potujoči zemlji«, »Domovini« prav tako. Tudi pesem »Nazaj v planinski raj« lahko štejemo k njim, saj je prav tako posvečena zemlji in ljudstvu, iz katerega je izšel. In »Znamenje« prinaša tako značilno slovensko simboliko domovine, kateri služi pesnikovo srce.

Nesmrtjen je Gregorčič v navedenih pesmih. Prečudovito preprost in prepričljiv, zna nam seči do srca in v njem ubrati čustvo na še bolj skrito struno naše rodovne zavesti. Veličastno je njegovo videnje vstajenja rodu siromakov — slovenskih ljudi — v pepelnici noči. In kako preroško je pel »Soči« — bistri hčeri planin in — krasni solzi slovenske zemlje! V svetovni vojni je dobila ta pesem »preroško« poslanstvo, a še danes nam je tako živa, kot je bila Gregorčiču.

In potem je njegova pesem še nevsiljivo vzgojna. Kot duhovnik in pesnik je tudi v pesmi ostal zvest svojemu vzgojiteljskemu poslanstvu. »Odpri srce, odpri roke, otiraj bratovske solze!« je učil. »Kedor je možak, strupene se kupe ne brani!« je oznanjal. »Daritev bodi ti življenje celo!« je pel. »Življenje ni praznina« in »Dolžan ni samo, kar veleva mu stan, kar more, to mož je storiti dožan!« je vzgajal in še danes vzgaja našo mladino. Tudi v teh pesmih je nesmrten.

Pa to sta komaj dve zvrsti Gregorčičevih pesmi. Še na kratko jih ni mogoče omeniti vseh, toliko jih je. So še osebno-izpovedne, kakršna je »Ujetega ptica tožba«, so pripovedne, kakršne so »Jeftejeva prisega«, »Hajdukova oporoka« in »Rabeljsko jezero«, in so še ljubezenske, za katerimi je še danes

skrito njegovo najnežnejše in najrahljše osebno čustvo.

In potem stoji še čisto sama kot mogočna simfonija — veličastna oda — »Oljki«, doživetje mladosti in domačije, svetopisemske starodavnosti in slovenskega življenja in končno vizija svojega lastnega dopolnjenja, ki ga je doživel 24. novembra 1906 na goriškem Goriščku.

NOV MLADINSKI LIST

Z začetkom novega šolskega leta se je pojavil Galeb, nov mesečnik za slovensko mladino na Tržaškem in Goriškem. Urejuje ga uredniški odbor, izdaja pa Ivan Grbec, ki je podpisan kot odgovorni urednik.

Prva številka vzbuja upanje, da bodo imeli otroci v njem prijetnega in tudi vzgojnega prijatelja. Kot je razvidno iz uvoda, bo navajal list mladino k temu, da bo ljubila svojo slovensko in ožjo domovino, spoznavala velike duhovne vrednote naše besede in kulture, preko njiju pa tudi duhovne vrednote kultur drugih narodov, s katerimi sestavljamo Slovenci eno samo veliko družino, ki ji pravimo človeštvo.

Znana slovenska pesnica Vida Tauferjeva je napisala za list lepo pesmico Galeb, Alojz Gradnik je objavil v njem pesmico Spomin — v spomin na svoj obisk na Tržaškem in na svoje male tržaške prijatelje, ki jih ne more pozabiti. Hinko Medić pa je priobčil motivno aktualno pesem Valovi. Prispevki v prozi so nevsiljivo poučni in zanimivi, delno pa tudi prav zabavni, n. pr. humoristična zgodba Rade Jelinčič Nepovabljeni svat. Tudi ugankarji in tisti, ki radi rešujejo križanke, bodo prišli na svoj račun, enako deklice, ki imajo rade ročno delo.

M. C.

KULTURNE VESTI

Milč Mikeln je dramtiral slovit Finžgarjev roman Pod svobodnim soncem, v katerem je pisana strastna želja naših davnih prednikov po neodvisnosti in svobodi. Po mnenju kritikov dramatizacija ne dosega veličine Finžgarjevega dela, je pa kljub temu dobra ljudska igra. Pred nedavnim so jo uprizorili v celjskem gledališču.

VZGOJNI KOTIČEK

Mladina in časopis

Danes skoro ni družine, ki bi ne bila naročena na kak dnevnik ali tednik, ker količ kaj kulturn človek kljub pomanjkljivostim tiska in kljub dnevnim radijskim poročilom ne more shajati brez tega ali onega časopisa.

Ce je že časopis v družini, nastane vprašanje: ali naj bo dostopen tudi mladini? O tem so veliko razpravljali razni pedagogi in socialni delavci. Eni so mnenja, da povzročajo časopisi mladim dušam veliko škodo, ko na dolgo in široko opisujejo razne politične spletke ali pa na nizkoten način razgaljajo različne človeške prestopke, kakor ločitve, prostitucije itd. Drugi pa pravijo, naj bo mladina na tekočem o vsem, kar se dogaja okoli nje.

Kakšnega mnenja pa smo mi? Predvsem se vprašamo: ali je mogoče skriti časopis pred mladim človekom? Popolnoma napačno bi bilo, iztrgati časopis iz otrokovih rok, ker bi ga prav s tem opozorili na neko zanimivost, ki mu je sicer še neznana, ki pa jo bo skušal ob prvi priliki dognati. Kako bo mo torej ukrenili?

Sola in dom imata nalogo, da neopazno vzbudita v mladini zanimanje za tisto koristno snov, ki jo obravnavajo tudi časopisni članki.

Časopis govori n. pr. na prvi strani o dnevnih, svetovnih dogodkih. Ali naj mlad človek o njih nič ne izve? Saj sliši take pogovore doma in nič čudnega ni, če še sam pogleda v časopis. Če pa o tem kaj vpraša star-

še, naj se z njim pogovorijo resno in naj ne gledajo v njem nezrelega človeka. Malenkostni, pogosto osebni politični napadi pa mladine sploh ne zanimajo, izvzemši, če je strankarsko zagrizeni in ozkosrčni starši k temu ne naščuvajo.

Zelo koristne za mladega človeka so razne zgodovinske in zemljepisne razprave, kakor tudi zanimivosti o novih izsledkih iz območja prirodoznanosti, medicine, fizike itd.

Kulturni pregledi vseh dnevnikov in tednikov prinašajo razne kritike. Mladina naj zve iz njih, kaj izhaja doma in v svetu in naj si zapomni imena znanih literatov, glasbenikov, slikarjev, kiparjev in ostalih umetnikov.

Tudi športna poročila ne morejo biti škodljiva, ako otrok tega branja ne pretirava. Saj pravi šport mladino učinkovito odvraca od spolnih zablod.

Mladini primeren je razen izrecno njej namenjenega koticika tudi oddelek s križankami, ugankami in podobnim zabavnim gradivom.

Dalje prinašajo časopisi članke o zaslužnih osebah, posebno ob spominskih dneh. Otrok si vtisne v spomin sliko in ime kakega moža, ki je storil kaj pomembnega za svoj narod ali za vse človeštvo.

Časopis je torej podoba življenja, res včasih nalašč nekoliko popačenega, toda še v tem je podoba življenja. Zato pa je treba v družini upoštevati in vzbuditi v mladostniku zanimanje za tiste koristne članke, ki so njemu dostopni. Nekoristne in škodljive članke pa naj se nauči kritično presojati.

GOSPODARSTVO

MOŠT KIPI

Tudi od pravilnega kipenja je odvisna dobrota vina.

Kaj je kipenje?

Nima popolne slike o kipenju, kdor misli, da se pri tem samo sladkor razkroji in spremeni v alkohol. Alkohol je res važna sestavina vina, a ni edina. Od alkohola je prav malo odvisen dober ali slab vinski okus, ki se razvije predvsem iz različnih kislin, eteričnih olj in tudi drugih sestavin mošta. Dober, prijeten vinski okus je odvisen od tega, ali so te razne sestavine mošta v pravilnem razmerju.

Umni kletar pa lahko vpliva predvsem le na dve sestavini mošta, to je na sladkor in kisline. Kdor prideluje vino za prodajo, lahko zviša sladkost v moštu samo z zgoščenim moštom; sladkor je namreč prepovedan. — Količina kislin pa je odvisna od tega, kako je grozdje dozorelo: preveč kisline imamo, če ni grozdje dobro dozorelo, premalo pa, če je grozdje presladko, kar se sicer pri nas ne dogaja. Pogostejše opažanje v moštu preveč kislin in to tudi letos, in sicer pri sorti »malvazija«, ki je deloma dobro dozorela, deloma pa imela spodnjo polovico grozda ovelo in nedozorelo. Kdor je vso malvazijo skupaj potrgal, ne bo imel nežne kapljice, temveč neko surovo vino, ki se bo mogoče uredilo šele spomladi, če nismo moštu odvzeli nekaj kisline: v ta namen uporabljamo apneni karbonat.

NADZIRAJ KIPENJE

Mošt kipi ali bučno ali tiho. Najboljša vina dobimo od mirnega kipenja pri sorazmerno nizki toploti: mošt ne kaže več kot 20° C. Pri taki temperaturi se razne sestavine (kisline, olja itd.) združujejo v dober in prijeten okus. Pri bučnem vrenju pa naraste toplota do 25° C in celo do 30° C. Pisali smo že, da so taka vrenja kvarna, ki često prinašajo vinu grenkast okus, ki ga ni mogoče odpraviti.

Skrbeti je torej treba za tiho in mirno vrenje, kar dosežemo, če stalno nadziramo toploto: če je prenizka (pod 15° C), moramo klet segrevati največ do 18° C; če pa je previsoka, jo moramo znižati: odpreti moramo okna ali vrata, obložiti sod z mokrimi vrečami ali pretočiti kipeči mošt.

Ce je po končanem vrenju mošt še sladek, tiči vzrok brez dvoma v prenizki toploti. Dvigni nekoliko toploto in mošt premešaj, da s tem nekoliko predramiš lene kiselne kvasnice k zopetnemu delu.

Ce pa si mošt premočno prežveplal in ti kljub primerni toploti noče vreti, moraš mošt pretočiti na zrak, da izhlapi nekoliko žvepla.

Dobro vinsko kapljico boš imel, če si mošt dal v zdrave sode in boš kipenje nadziral. Kipenje pa naj traja, dokler ne zgine iz mošta sleherni sled sladkorja. Naša grozdja oziroma mošti niso nikdar tako sladki, da bi dobili iz njih trpežno, močno in sladko vino.

VINSKA LETINA V JUGOSLAVIJI

je znatno nižja od srednje. Goriška brda, Vipavska dolina in Istra imajo srednje dober pridelek, na Dolenjskem je pridelek polovičen, na Štajerskem mnogo manjši in po

dobroti slabši, v Srbiji pa komaj polovičen. Kljub temu ni pričakovati posebno dobrih cen, ker so v zalogah še znatni ostanki lanske letine. Vino je namreč v Jugoslaviji predrago za navadnega delavca in nameščenca, ki imata prenizko plačo.

DOBRA LETINA JABOLK

V naših krajih, posebno v Beneski Sloveniji, je letos zelo piceel pridelek jabolk. Južni Tirol pa ima izredno bogato letino in zato je od tam zelo živ izvoz jabolk, posebno v Avstrijo, Nemčijo in Švico.

Na vsem svetu pa je letos prvenstven pridelek jabolk in hrušk, skoraj dvakrat tako visok kot v najboljši predvojni letini. Po svetovni vojni se je namreč pridelek jabolk in hrušk skoraj v vseh državah znatno dvignil, v Italiji kar potrojil. Celotni svetovni pridelek jabolk dosega skoraj 100 milijonov q in od teh 35% v ZDA in 10% v Italiji.

MUZIKA IN MODRA BARVA VEČATA STORILNOST

Mnogi naši bralci so gotovo slišali, da skušajo moderni živinorejci vplivati na živali tudi z muziko. Na vzorno urejenem posestvu Marzotto pri Portogruaru, od koder dovažajo tudi v Trst nekaj stotin hl mleka, poslušajo krave dnevno vsaj nekaj ur muziko.

Prve poskuse, kako vpliva muzika na krave, so napravili že pred desetletji na Švedskem. Zato so bile tudi prve muzikalne oddaje v hlevih organizirane na Švedskem. Danes so take oddaje že v mnogih državah na svetu; v Evropi posebno v Švici. Muzika pa ne koristi samo kravam, temveč tudi večini domačih živali.

Sportni bregled

V deželo je prišla jesen. Mrzlo in neprijetno vreme bo v kratkem pregnalo športnike z zelenih igrišč v tople telovadnice, kjer bodo »športno« preспали zimo in si pridobivali novih sil in novega znanja. Edini izjemi bosta nogomet in zimski šport. Ker pa slednji še ni aktualen, si pogledjmo prvega.

V mrzli in vetrovni nedelji so odigrali IV. kolo italijanskega nogometnega prvenstva. Vsa športna javnost je v nedeljo zvečer obstala ob radijskih sprejemnikih z odprtimi ušmi. Nemogoči izidi! Sleherni se je vprašal, ali odloča v nogometu znanje ali dejstvo, da je žoga okrogla. Strokovnjaki pravijo, da je sestava obeh činiteljev, znanja in sreče, najidealnejša. Na vsak način bo trditve prava. Za tako obliko igranja je v nedeljo poskrbela Trieste, ki je v Torinu odpravila Juventus z 2:1. Odpraviti Juventus pomeni nekaj več kot odpraviti nekega člana »A« lige. Juventus je veljal do nedavnega kot klasična enajstoričarica, ki je igrala pravi nogomet. Bili so učitelji tako znanega »piemontskega nogometa«. Hitro prenašanje igre iz sredine pred vrata, povezana obramba z napadom, hitri kombincijski prodori preko kril, precizno streljanje, osebno obvladovanje žoge in, kar je Juventus najbolj razlikovalo od drugih italijanskih enajstoričar, je bilo dejstvo, da so njeni nogometaši igrali elegantno in prijetno. Njih igra ni slonela na sili in nepotrebnem tekanju po igrišču, marveč na postopni graditvi celotne igre. Kdor je gledal Juventus, je opazil, da igralci niso igrali samo z nogami, temveč z »možgani«. Prišla pa je Triestina, ponosna na zadnje uspehe, zabila dva gola in zmagovalno odšla. Slava Juventus je močno zatemnela, morda to pot po pravici.

Igra ni bila ravno na višini, vendar je prišel dan za Jensena, ki je dvakrat s topovskim strelom pretresel nasprotnikova vrata. Jensena pač odlikuje hitro streljanje iz vsake pozicije; kaj drugega

Izkustvo namreč pravi, da vpliva muzika blažilno na živali, da so bolj razpoložene, bolj krotke in, kar je glavno, da prinašajo večje dohodke. Med poslušanjem posebne skladbe se dajo krave zmoltiti do zadnje kaplje in se tako poveča mlečnost. Posebno prežvekovalci temeljiteje izrabijo krmo, če njih prežvekovanje spremlja muzika.

Nekatere barve dražijo človeka, se pravi, da vplivajo kvarno na naše živce, druge pa vplivajo blažilno. Med prve spada predvsem rdeča barva, med druge pa modra in tudi vijoličasta. Zato poslikajte danes z modro barvo stene šolskih zavodov, bolnišnic, posebno onih za živčno bolne. Blizu Nice je zdravilišče za živčne ljudi, kjer so vsi prostori poslikani z modro barvo. V zdravilišču je uspeh odličen. Modra barva pa ne vpliva blažilno samo na ljudi, temveč tudi na živali. Znano je, da odstranjuje modra barva muhe in ostali mrčes, ki se ne vseda na modro poslikane stene. Če se kokoši med seboj kavsajo, je dobro da prepleskamo kokošnjak z modro barvo. Ameriški izvedenci trdijo, da se zviša pri kokoših nesnost, če so prostori prepleškani z modro barvo. Tudi piščanci in kunci se v tem primeru bolj razvijajo. Neki kunčerejec piše v francoskem strokovnem listu Courrier avicole, da niso bile njegove zajke nikdar tako plodne in tako dobre dojlje kot sedaj v modri zajčnici, kjer trikrat dnevno poslušajo muziko.

GOSENICE NA REPI IN ZELJU

delajo velikansko škodo ter jih samo z ročnim pobijanjem težko uničimo. Kemičnih zatiralnih sredstev je več: lahko gosenice poprašimo s prahom »pirox« ali »gesarol« s 5% DDT, ali pa poskropimo z mešanico vode in praha »gesarol« z 10 ali 50% DDT. Učinkovit je tudi »tiogamma«.

pa bi pri njem zaman iskali. Pri podajanju žoge in pri obračanju je zelo počasen ter neokreten. Manjka mu atletskih sposobnosti. Obramba je bila še najbolj na mestu, le Valentiju bi človek prisodil, da je negotov; še več, nima pravega stika z igro. Morda še največ zaslug ima vratar Soldan, ki je pogosto reševal težke položaje. Z zmago se je Trieste prerinila na vrh, in sicer na četrto mesto.

Ostali dve presenečenja sta Torino-Napoli 2:0 in Roma-Bologna 4:3. Pri slednjem srečanju je bil nogomet združen še z boksom, ki je tudi delno pripomogel k uspehu. Še bolj pa se bo lahko boksalsrečni Torinec, ki je zadel »samca« 243 milijonov.

V Jugoslaviji pa so to nedeljo igrali še neodigrana srečanja za Jugoslovanski pokal, kar pa ne spada v uradno prvenstvo. Srečanja niso bila pomembna z izjemo ljubljanskega srečanja Odred-Hajduk, ki se je končal s 5:1 v korist Hajduka.

V Budimpešti je bilo mednarodno srečanje Madžarska-Švica, ki se je končalo s 3:0. Švicarji so se uspešno zoperstavljali in dopustili le 3 gole. Dogodil se je tudi omembe vreden dogodek: švicarski vratar Parlier je ubranil Puskasovo enajstmetrovko.

Drugo mednarodno srečanje Švedska-Danska se je končalo s 5:2 v korist Švedske. Zanimivo je, da so pri Danski igrali sami Jenseni, Soerenseni, Hanseni in Larseni. Zato ni čuda, da jih je toliko v Italiji.

Gostovanje londonskega nogometnega kluba Arsenala v Moskvi se je končalo s pravim porazom. Dinamo je odpravil Angleže s 5:0. Najvažnejša evropska enajstoričarica, ideal vsem nogometašem, je danes prava slika hitro padajočega angleškega nogometa.

Učitelji nogometa bodo morali nazaj v šolo, učiti se od kontinentalcev nove moderne igre. Angleži so svoj WM sistem precej povezali s silo. Odlikovala pa jih je požrtvovalnost in fizična sposobnost. Potrebno jim bo najbrž malo madžarske hitrosti in duhovitosti.

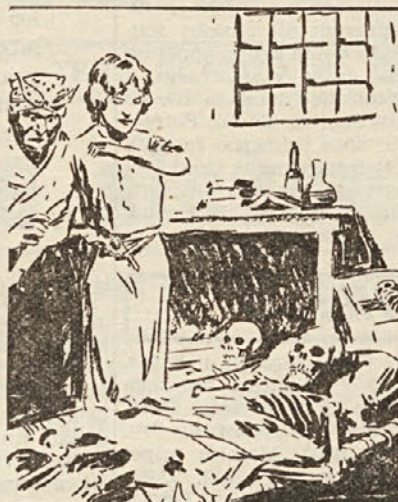
ZA NAŠE NAJMLAJŠE

Tarzan, sin džungle

št. 21

Ko sta se Jane in Esmeralda zaprlji v koč, je bila prva misel, utrditi vrata od znotraj. Komaj se je Zamorka ozrla po sobi, je od groze planila k gospodični kakor preplašen otrok.

Jane je videla, kaj je bilo vzrok tega vrišča! Pred njima je ležalo dvoje človeških okostnjakov, v zibki pa nekaj drobnih koščic. »V kakšen raj smo zašli!« je zamrmralo dekle. Esmeralda je od strahu trepetala.

Kakšna žaloigra se je zgodila v tej koči? Jane je napela vse moči. Potolažila je Esmeraldo, da je nehala jokati; nato sta utrdili vrata. Potem sta sedli skupaj na klop, da bi se ubranili strahu in čakali, kaj bo.

Malopridno moštvo »Puščice« je ta čas veslalo proti ladji. Izmed vseh obrazov, kar jih je Tarzan videl, ga je najbolj zanimal obraz krasne bele deklice. Bila je bitje njegovega plemena. Sklenil je, zasledovati Claytona in videti, kaj dela.

Tarzan ga je kmalu dohitel. Clayton je zašel. Tarzan je sodil, da išče starega moža. V trenutku je opazil senco, ki se je plazila za mladim človekom. Bil je leopard Šita, ki se je pripravljala k skoku!

Še tisti hip se je grozeče razlegel po tihi džungli opičji bojni krik. Šita je planil v goščavo. Claytonu je kri oledenela. Njegova ušesa niso še slišala tako strašnega glasu.

Clayton ni vedel, da je prav temu glasu dolžnik, niti ne, da je bil to strašni glas rodnega bratka. Clayton je ves obupan iskal izhoda.

Nenadoma je začul rahlo susenje. Nedaleč od sebe je zagledal velikega leva. Groza ga je popolnoma pribila k tlom. Tedaj je spet nekaj zašumelo. Z višine se je pognal Tarzan naravnost na zver.

Skrivnost

DRJA FU-MANČUJA

ROMAN - Spisal: Sax Rohner - Prevedel: A. P.

Zakaj prav ob robu gošče se je spotaknil in padel plosko naprej. Stekel sem k njemu. Prevrnil se je čez Denbyjevo telo, ki je tam ležalo. Pred nekoliko trenutki še ni bilo tam Denbyja in kako se je zdajle tam znašel, nismo mogli razumeti.

Eltham se nam je pridružil, na kratko zastokal in se zgrudil na kolena. Potem smo odnesli Denbyja v hišo, medtem ko je buldog otožno tulil posmrtno koračnico. Položili smo ga na trato tik ob terasi. Smithovo suho lice je bilo grozno. Grozota tistega trenutka ga je navdahnila z nečim, kar bi poprej še bilo lahko rešilo Denbyja. Nenadoma se je okrenil k Elthamu in zarjul z glasom, ki bi ga slišali onstran reke:

»Bedaki smo! Odvežite psa!«

»Toda pes« — sem pričel. Smith mi je z roko zaprl usta.

»Vem, da je pohabljen,« je zašepetal. »Toda če je karkoli človeškega tam, nas bo pes vodil tja. Če je tam možiki, bo pobegnili! Zakaj nismo mislili na to že prej? Norci, norci!« Spet je povzdig-

nil glas: »Edwards, držite ga za jermen! Vodil nas bo.« Načrt je uspel.

Komaj je Edwards odšel, da izvede ukaz, so jeli zvonci v hiši zvoniti. »Stoj!« se je zadržal Eltham in se zakadil v hišo. Hip kasneje je bil že spet zunaj, oči pa so mu blazno žarele.

»Nad nasipom,« je zasopel. In pognali smo se skupno okoli dreves. Nad nasipom je bilo temno, vendar pa ne toliko, da ne bi mogli opaziti ozke lestve, sestavljene iz tankih bambusovih delov in svilenih vrvi, ki je visela na dveh kaveljnih z vrha dvanajst čevljev visoke žične ograde. Nikakega glasu ni bilo.

»Je že zunaj!« je vpil Eltham. »Dol po stopnicah!«

Hitro, kar smo le mogli, smo zdirjali. Toda Eltham nas je vse prehitel. Kakor vihra je povlekel za zapah in drogeve in se pognal ven na cesto. Ravna in bela se je vila proti pobočju rimske razvaline. Živa duša se ni ganila, le oddaljeno lajanje se je oglašalo.

»Hudiča! Pohabljen je,« je siknil Smith. »Brez njega je vsako zasledovanje nemogoče!«

Čez nekoliko ur je grmičje odkrilo svojo tajno, ki je bila dovolj enostavna: velik sod v jami, na njem pa pokrov, na katerem je bil večje pritrjen grmič lovora in šopi trave. Blizu ograde je ležala tanka bambusova palica, ki je imela na vrhu kavelj. Najbrž so jo uporabljali za pritržitev lestve.

»Bil je konec te lestve, kar je Miss Elthamova videla,« je dejal Smith, »ki jo je vlekel za seboj v grmovje, potem ko ga je bila premotila v očetovi sobi. Tisti in še nekdo sta se nedvomno morala po-

VPRAŠANJA IN ODGOVORI

Vprašanje št. 34. Pridelala sem nekaj fižola, katerega bi rada spravila za zimo. Kako naj ravnam, da se ne prikradejo vanj živalice in da ga bom lahko uživala?

Odgovor. Izluščite takoj zrnje iz strokov in mu primešajte po 10 gramov prahu »Ceregamma« na vsakih 10 kg fižola. Shranite ga nato v kaksen suh predal ali v primerno vrečko, ki jo lahko tudi obesite. »Ceregamma« ni škodljiv človeškemu zdravju, a kljub temu operite zrnje pred kuhanjem. Zaradi ceregame ne izgubi zrnje na kalivost in ga zato lahko tudi sadite. Ceregamma pa učinkuje le 4 mesece, zato je potrebno, da po preteku te dobe zopet primešate zahtevano količino prahu. »Ceregamma« se dobi tudi v tekočini. Enako dober je tudi prah »Geigy 33« in še nekaj drugih priprav, da ne omenimo ogljikovega žvepleca (solfuro di carbonio), ki je bil še pred 10 leti edino učinkovito sredstvo proti zajedalcem zrnja. Ogljikov žveplec so opustili, ker izpuhne zelo strupen in vnetljiv plin.

Vprašanje št. 35. Pridelam tudi nekoliko vina, ki mi je ostalo zadnji dve leti motno (celo leto), medtem ko se mi je v prejšnjih letih lepo čistilo. Kje tiči vzrok?

Odgovor. Zadnji dve leti so se vina splošno slabo čistila in točnega vzroka temu ne vemo. Zdi se, da bo tudi letos tako! V splošnem pa se slabo čistijo: a) ne dobro prevreta vina in če je ostalo v njih še nekaj nerazkrojenega sladkorja; b) vina mladih in močno rastočih trt; c) vina trt, ki ste jih enostransko gnojili z dušičnim gnojenjem (hlevskim gnojem, gnojico, apnenim ali čilskim solitrom, nitrati, z žveplenokislím amoniakom, apnenim cianamidom itd.); d) vina, če so v nezdravih, v parafiranih sodih in v pletenkah (damižanah). So sicer še drugi vzroki, a navedeni so glavni. Potrebno je, odkriti vzrok in šele nato primerno ravnati. Motna vina se dajo čistiti z naravnimi in kemičnimi čistili, a šele po drugem pretakanju, to je na pomlad, ko je vino že nekoliko dozorelo. Podrobnosti v razlagi bi nas vodile predač.

RADIO TRST II

8.45: Kmetijska oddaja. 9.30: Vera in naš čas. 13.00: Glasba po željah. 15.38: Koncert pevskega zbora iz Rupe. 19.00: Novice iz delavskega sveta. 20.36: Bizet: CARMEN, opera v 3 dejanjih.

Ponedeljek, 18. oktobra ob 19.00: Mamica pripoveduje. 20.45: Čajkovski: Uvertura. 1812. 22.00: Književnost in umetnost. 22.15: R. Strauss: Domača simfonija.

Torek, 19. oktobra ob 13.00: Glasba po željah. 18.40: Beethoven: Sonata št. 2 — igra pianist Mario Sancin. 19.00: Šola in vzgoja. 21.00: Radijski oder — Ivan Cankar: KRALJ NA BETAJNOVI.

Sreda, 20. oktobra ob 19.00: Zdravniški vedež. 21.00: Aktualnosti. 22.00: Književnost in umetnost. 22.15: Koncert čelista Lava Golahovskega.

Četrtek, 21. oktobra ob 13.30: Slovanski in madžarski plesi. 19.00: Mamičina povestica. 20.05: Slovenske pesmi. 21.00: Dramatizirana zgodba — H. G. Wells: ZGODBA O NEVIDNEM CLOVEKU.

Petek, 22. oktobra ob 13.00: Glasba po željah. 14.00: Ženski kvartet. 18.24: Čajkovski: Valček iz serenade v C duru. 20.05: Zbor Slovenske filharmonije. 21.00: Tržaški kulturni razgledi. 22.00: Književnost in umetnost. 22.15: Iz angleških koncertnih dvoran.

Sobota, 23. oktobra ob 13.30: Slovenski motivi. 16.00: Oddaja za najmlajše — »Mala morská deklka«. 19.00: Pogovor z ženo. 21.00: Franc Lehar: GROF LUKSEMBURSKI, opereta v 3 dejanjih. 22.18: Melodije iz filmov in revij.

TEDENSKI KOLEDARČEK

15. oktobra, petek: Terezija — Radislav
16. oktobra, sobota: Gal — Velenja
17. oktobra, nedelja: Hedvika — Mira
18. oktobra, ponedeljek: Luka — Travica
19. oktobra, torek: Etbin — Stojgoj
20. oktobra, sredo: Peter — Raša
21. oktobra, četrtek: Ursula — Stojslav

VALUTA — TUJ DENAR

Dne 13. oktobra si dal oz. dobil za:

ameriški dolar	628—630	lir
avstrijski šiling	23,50—24	lir
100 dinarjev	93—96	lir
100 franc. frankov	162—165	lir
funt šterling	1650—1680	lir
pesos	20—22	lir
nemško marko	145—147	lir
švic. frank	146 3/4—147 3/4	lir
zlato	719—723	lir

Iz Gorice

VINOGRADNIKI, POZOR!

Goriška prefektura je izdala odlok, v katerem predpisuje, da smejo vinogradniki ohraniti doma tropine najdalje do 30. novembra.

Po preteku tega roka smejo tropine pridržati doma le tedaj, če jih pomešajo z gnojem ali če jim primešajo vsaj po en kg živinske šoli na vsak stot; lahko jih oddajo tudi v žganjarno, da bodo pod nadzorstvom finance. Upamo, da bodo vinogradniki oropani tropin to leto zadnjič in bo do bodoče trgatve vpeljana tudi v italijanski republiki prosta žganjekuha, ki jo zahtevajo ljudski interesi in socialna pravičnost. Zahtevi italijanskih kmetov po prosti žganjekuhi se država ne bo mogla več dolgo upirati.

IZID MATUR V GORICI

Z izidom zrelostnih izpitov na slovenskem liceju smo letos kar zadovoljni. V jesenskem roku so namreč vsi licejci dobro opravili popravne izpite in bili proglašeni za zrele poleg onih, ki so izdelali že v junijemskem roku: Oskar Blažič, Andrej Bratuž, Jožka Doljak, Viktor Onesti in Mirjam Saksida. V jesenskem roku so izdelali na učiteljski: Ivanka Boneta, Ivan Bolčina, Marija Ferletič, Elda Graver, Majda Jalen, Valentin Kravina, Majda Peteani, Ana Škerjanc, Vanda Tomšič, Mladen Anton Uršič, Ana Marija Vižintin in Alfonz Žužek.

Vsem letošnjim maturantom iskreno čestitamo in želimo obilo božjega blagoslova, veselja in sreče na novi življenjski poti.

ZA TISKOVNI SKLAD NOVEGA LISTA:

Prelog dr. Karel, Trst, L. 525; N. N. Nabrežina, L. 10.000; A. B., Trst, L. 15.000; Besednjak Zala, namesto cvetja na grob ge. Anice Poštovan, L. 1.000.

Izdaja Konzorcij Novega lista z dovoljenjem A.I.S. Odgovorni urednik Drago Legiša

Tiska zadruga tiskarjev »Graphis« z o. z. v Trstu Ulica Sv. Frančiška 20 — Telefon 29-477

Za zdravje in dober okus

Radenska voda

Uvoznik in glavna zaloga
ZADR. KONZORCIJ TRGOVCEV
Z JESTVINAMI
Trst, Valdirivo 3 - Tel. 35-034

TOVARNA

Prinčič

KRMIN - CORMONS
TELEFON ŠT. 32

Izdeluje vsakovrstno pohištvo, spalnice, jedilnice, kuhinje, i t d. Izvrši vsako delo po naročilu. Prodaja po tovarniških cenah, jamči za solidno delo.

dnevi vtihotapiti v notranjost — medtem ko je bil Eltham v Londonu — s seboj pa sta prinesla pripravljene sod in vse potrebne priprave. Skrila sta se nekje — najbolj verjetno v grmičevju — in ponoči sta si potem izkopala tisto skrivališče. Izkopano zemljo sta znosila na grede, dočim sta morala lažni grm imeti pripravljen. Tako vidite, da naloga, kako priti noter, ni bila nikdar težka. Toda zaradi »utrdbe« ni bilo mogoče po mraku priti ven. Za Fu-Mančueve cilje je torej bilo poglavitno, ustvariti si znotraj Redmoata delovno torišče. Njegov služabnik — zakaj potreboval ga je ponoči — se je moral skriti nekje zunaj, kdo ve kje! Podnevi sta lahko prihajala in odhajala skozi vrata, kakor smo opazili.

»Ali misliš, da je bil to sam doktor?«

»Mogoče je. Kdo pa še ima takšne oči, kakršne je opazila s svojega okna Miss Elthamova?«

Tako je treba le še povedati, kakšen je bil Fu-Mančuev načrt, da zabrani Elthamu potovanje iz Anglije na Kitajsko. To smo zvedeli od Denbyja, kajti Denby ni bil mrtev.

Lahko je bilo uginiti, da se je bil Denby spotaknil nad sovražnim obiskovalcem tik ob vhodu v jamo; tam je bil omamljen (po vsem videzu zaradi udarca z vrečko peska), potem pa so ga zavlekli v skrivališče — ker je moral ležati tako blizu njega, je bilo nevarno, da bi odkrili lažni grm. Tako je bilo najpripravnejše spraviti ga pod grm. Ko je bilo iskanje po grmičevju končano, so njegovo telo zanesli k robu gošče, kjer smo ga mi našli.

Zakaj so ga pustili živga, si ne morem misliti, vsekakor pa so poskrbeli, da se ne bi prehitro ovestil in odkril skrivnosti v grmov-

ju. Tako je zvijača z buldogom končala obisk nepozvanega gosta v Redmoatu. Denby je zelo počasi okreval; tudi ko se je njegovo stanje že zboljšalo, nam še vedno ni mogel navesti nikakega podatka o svojem doživljanju iz čisto navadnega razloga, ker ga je bil spomin docela zapustil!

Po mojem mišljenju — enako so mislili tudi nekateri zdravniki strokovnjaki — to ni bila posledica udarca na glavo, pač pa posledica majhnega vbodljaja, ki je bil videti malo na desni pod prvim hrbteničnim vretencem na tilniku — in ki je bil nedvomno narejen s podkožno vbizgalko. S tem nam je ubogi Denby nevede podal zadnji člen v verigi. Ni dvoma o tem, da je Fu-Manču s tem svojim dejanjem nameraval preprečiti Elthamov povratek v Ho-Nan. Kakšne vrste je bila tekočina, vbizgana Denbyju, ki je lahko povzročila izgubo spomina, to je bila uganka — uganka, ki kljubuje zapadni učenosti: ena izmed mnogih čudnih skrivnosti doktorja Fu-Mančueja.

TAJNA KITAJSKA

Odkar se je bil Nayland Smith vrnil iz Burme, sem le redkokdaj vzel v roke kak časopis, ne da bi v njem naletel na dokaze početja, ki ga je povzročal Fu-Manču. Ako so mi taki članki dotlej ušli, ali pa se mi niso zdeli vredni pozornosti, ali pa so zdaj številčno tako narasli, nisem mogel dognati.

Nekega večera, kmalu po našem bivanju v Norfolk, sem prebiral razne liste, ki sem si jih prinesel s seboj, in opazil nič manj kot štiri članke, ki so se bolj ali manj neposredno nanašali na pošastno zadevo, s katero sva se prijatelj in jaz ukvarjala.

(Nadaljevanje)